

«Mønsterbesvarelse» i STV1400 Høst 2010

Av: Julia Natasza Gundersen

Oppgave 2: Velferdsstatens omfang

Velferdsstaten er i dag er velkjent uttrykk, både i politiske og sosiale sammenhenger. Med en sterk offentlig sektor og et solid økonomisk grunnlag, kan alle nyte godt av velferdsstatens mange goder. Velferdsstaten kan ses på som et svar på krav om sosial og økonomisk likhet. og har i dag helse, alderstrygd og omsorg som sine kjerneoppgaver. Den Norske velferdsstaten står imidlertid også ovenfor en rekke utfordringer og må stadig rette seg etter krav, forventninger, demografiske og økonomiske forskjeller og endringer i verdenssamfunnet. Jeg skal i denne oppgaven se nærmere på hvilke utfordringer velferdsstaten må rette seg etter, hvordan disse utfordringene møtes, og hvilke forutsetninger som ligger til grunn for videreutviklingen av den. Jeg skal begynne med å skissere velferdsstatens historie i korte trekk, før jeg beskriver dens kjerne og hvordan den finansieres. Deretter skal jeg presentere kommunenes rolle i utviklingen og ivaretagelsen av velferdsstaten, før jeg kommer inn på utfordringer og eventuelle løsninger på disse. Helt til slutt skal jeg se nærmere på kritikk av velferdsstaten, før jeg samler trådene i avslutningsdelen. Velferdsstaten har vist seg å være et svar på mange problemer, den sørger for utjevning av forskjeller, og like muligheter for alle. Den er allikevel meget omdiskutert og det er derfor interessant å gå helt tilbake til begynnelsen å se hvordan den har utviklet seg til det den er i dag.

Så langt som hundre år tilbake kan vi spore velferdsstatlige ordninger, hvor sosialforsikringsordningen var et viktig tilbud. Dette var imidlertid kun forbeholdt de laveste inntektsklassene, og det var svært få som fikk benytte seg av mulighetene. De første tegnene til universelle ordninger kom rundt 1930 med krav om forsikring av alle arbeidere. I denne perioden vant tanken om en sterk offentlig sektor i utarbeidelsen av velferdsordninger frem i hele Europa. I mellomkrigstiden var det i de fleste Europeiske land trekk av gode velferdsordninger til tross for at det primært var de svakest stilte som fikk utnytte dem. Velferdsstaten slik vi kjenner den i dag vokste frem etter andre verdenskrig. En av personene som trekkes frem i denne sammenhengen er Sir William Beveridge. Han fikk i oppgave av den britiske regjeringen å lage en plan for utbyggingen av sosiale velferdsordninger etter krigen. Beveridge' mål var å lage et sikkerhetsnett

for såvel unge som gamle gjennom hele livet. Hans tanker var også med på å påvirke Norges arbeid med utviklingen av velferdsstaten, hvor tanker om likhet, trygghet og universalisering skulle ligge til grunn. Målet med å presentere velferdsstatens utvikling er for å få en større forståelse av hva som står sentralt. Det er tydelig at velferdsstatlige ordninger har vært en lang tradisjon, men at de har ekspandert enormt den siste tiden. Helt fra begynnelsen med sosialforsikringsordninger til i dag med universelle goder, har staten bistått med både styring, kunnskap og økonomi. Jeg skal nå se nærmere på velferdsstatens forutsetninger.

Velferdsstatens viktigste oppgaver er helse, omsorg og alderstrygd. De fleste velferdsordningene omfatter alle som bor i Norge, og skal gi økonomisk bistand i ulike livssituasjoner. Eksempelvis kan alderdom, sykepenge, svangerskap og fødsel, arbeidsledighet og uføretrygd trekkes frem. Om lag 70% av statens samlede utgifter går til finansiering av velferdsgoder, noe som understreker statens betydelige rolle i forvaltningen av godene. Dette kjennetegner den sosialdemokratiske velferdsstaten som er helt unik for det skandinaviske landene. Folketrygden finansieres primært av medlemsavgift, arbeidsgiveravgift, og statlige overføringer. I tillegg har oljefondet også vært en stor bidragsyter og hjelp i utviklingen av velferdsstaten. Det faktum at oljefondet en dag vil ta slutt har vært en av linjene i debatten om velferdsstatens utfordringer. Det stadig økende presset på de offentlige budsjettene, gjør det vanskelig å tilfredsstille alle krav, og også helt avgjørende å finne alternative løsninger. Dette vil jeg komme mer tilbake til. Videre er velgernes oppslutning om velferdsstaten helt essensielt for dens eksistens og videreutvikling. Trenden viser at de fleste stort sett er fornøyd med velferdsstatens meny, men dette synker imidlertid med høyere utdanning og arbeidsstatus. I tillegg til dette viser en rekke undersøkelser at kvinner generelt er mer positive til de mulighetene som finnes. Hvorvidt dette er en av velferdsstatens utfordringer eller ikke er vanskelig å si, men det er ingen tvil om at en jevn og representativ oppslutning er meget viktig for en velfungerende velferdsstat. Det er ingen lett oppgave å imøtekomme alle krav, forventinger og behov, men gjennom generelt likt tilbud til alle vil i det minste ønske om universalisering og utjevning ivaretas.

Konfliktlinjen mellom ulike politiske grupperinger har ofte dreid seg om godene forvaltes riktig og rettferdig, økonomisk og hensiktsmessig. Det finnes ikke noe fasit på dette, men det er viktig at det eksisterer debatt slik at ulike meninger blir tatt hensyn til, før en løsning blir valgt.

Jeg har nå presentert to av velferdsstatens viktigste forutsetninger og utfordringene i forbindelse med disse. Før jeg trekker inn flere utfordringer, skal jeg kort presentere velferdskommunen.

Kommunene er en viktig del av velferdsstaten, og skal primært ta seg av nasjonale oppgaver som for eksempel grunnskole og barnehager. På denne måten avlastes staten, samtidig som brukerne kommer nærmere forvaltningsorganet. Mobilisering, samarbeid, kommunikasjon og nærhet øker og blir lettere tilgjengelig gjennom lokale organer. Kommunene finansierer velferdsgodene gjennom øremerkede og frie midler fra staten, i tillegg til inntekter fra inntekts – og formueskatt som den viktigste inntektskilden. De øremerkede midlene fra staten er bestemt rettet mot et formål, mens de frie midlene, rammetilskuddet, er kommunenes oppgave å fordele. På denne måten utjevnes forskjellene mellom kommuner med ulikt inntektsgrunnlag og velferdstilbudet blir relativt likt i alle kommuner. Kommunene er dermed med på å forvalte velferd, med lokal kunnskap og nærhet som sine sterke sider. På mange måter vil denne nærheten gjøre det lettere for brukerne å identifisere seg med velferdsstaten. Jeg trekker her tråder til viktigheten av velgernes oppslutning om velferdstilbudene, som jeg skrev om tidligere. Det er altså viktig å ta i bruk kommunene som forvaltere og utviklere av velferdsordninger, uten å skape begrensninger eller et avhengighetsforhold til staten. Kommunene bidrar til realisering av en rekke goder gjennom statlige tilskudd og overføringer i tillegg til egen midler. Det jeg kort har vist i dette avsnittet er at velferdsstaten eksisterer på både nasjonalt og lokalt nivå. Dette er med på å sikre et utbredt velferdstilbud, i tillegg til at det gir nærhet til brukerne. Jeg skal nå bevege meg tilbake til velferdsstatens utfordringer, men håper at jeg med dette avsnittet har trukket frem et positivt element i debatten om velferdsstatens fremtid.

Velferdsstatens utfordringer er mange, og dens kritikk meget omfattende. Velferdsstaten blir angrepet fra mange hold, og må forholde seg til problemer som stadig dukker opp. I tillegg til det jeg allerede har nevnt skal jeg nå trekke frem de mest sentrale utfordringene velferdsstaten sies å ha. En av disse er eldrebølgen, den voksende andelen av eldre i samfunnet. Dette skyldes mange fødte barn etter krigen, tilgang på ny teknologi og nye medisiner som gjør at vi har muligheten til å leve lengre enn før. Med flere eldre følger også krav om omsorg, behandling og helsetiltak, som sikrer den eldre generasjonen et verdig liv. Det faktum at gjennomsnittsalderen øker hadde ikke nødvendigvis trengt å være en utfordring i seg selv, om ikke arbeidsledigheten og antall uføre

økte i samme takt. Kombinasjonen av dette gjør det vanskelig å finansiere alle behovene til de eldre når inntektsgrunnlaget stadig blir dårligere. Undersøkelser viser at det i dag er tre arbeidsplasser per pensjonist i sammenligning til tidligere da dette tallet var fem. I tillegg er det også stadig flere som går av med tidlig pensjon. Dette legger press på de offentlige budsjettene, som er den neste utfordringen jeg skal skrive om. Som jeg allerede har nevnt, finansieres folketrygden og mange av de velferdsstatlige ordningene primært av skatter og til dels oljefondet. Det faktum at inntektsgrunnlaget blir dårligere og oljefondet skimter målstreken i det fjerne legger selvfølgelig et enormt press på de offentlige budsjettene. Dette kan imøtekommes på to måter. Skattene kan økes, eller det kan kuttes ned på noen av velferdsordningene. Ingen av disse tiltakene vil være spesielt populære, men det er klart at noe må gjøres. Dette peker i retning av at det er vanskelig å tilfredsstille brukerne i nedgangstider, som igjen vil gå utover oppslutningen om tilbudene. Mye tyder dermed på at den norske velferdsstaten, med universelle ordninger og likheter for alle har nådd sin topp. På toppen av alt dette må vi i tillegg ta hensyn til globalisering og krav fra blant annet EU. Velferdsstaten møter altså utfordringer knyttet til demografiske forhold som innvandring, sosial og økonomisk utvikling, internasjonalisering og nye mellomnasjonale relasjoner. Jeg skal helt til slutt se på hva slags kritikk velferdsstaten har blitt utsatt for.

Kritikken mot velferdsstaten har primært gått ut på følgende: velferdsstaten er klientskapende og fratrukker individer rett til ansvar over eget liv. Den skaper et kaldere samfunn, er byråkratisk og dyr. Gjennom å ta vare på alle fra vugge til grav, skapes det forventninger om at staten tar ansvar. Vi tar det for gitt at vi blir tatt hånd om i alle livssituasjoner, og at vi får den hjelpen vi trenger. Dette medfører at vi i mindre grad hjelper hverandre. Velferdsstaten skaper klienter gjennom å lokke med gode ordninger, og må deretter ta ansvar for det voksende antallet brukere. Det viser seg imidlertid, på den andre siden at velferdsstaten gir oss muligheter til å være mer sammen med familie og venner, og ta mer aktivt del i samfunnet. Jeg understreker her at dette er en debatt som pågår, og at jeg hverken stiller meg bak det ene eller andre. Jeg har trukket frem flere sider, og vist noe av kritikken mot velferdsstaten. Det er ikke nødvendigvis slik at all kritikken er riktig, eller at alle utfordringene er like alvorlige, men det er en aktuell debatt som har nødvendighet av et bredt spekter med argumenter.

I denne oppgaven har jeg tatt for meg velferdsstaten og dens utfordringer. Jeg har presentert de viktigste debattlinjene innenfor rammene av velferdsstatens utfordringer men også trukket frem velferdsstatens historie, velferdskommunen og dens verdier. Alt dette tror jeg vil gi et godt grunnlag for videre analyse av velferdsstatens fremtid. Det er ingen tvil om at den har mye å ta hensyn til, og mange elementer å vurdere, men foreløpig er vi på en bakketopp, og har alle muligheter til å snu starten på en negativ utvikling til noe positivt. Dette krever mye av velferdsstatens brukere og forutsetter en positiv innstilling til endringer og nye vedtak. Til tross for utfordringer og kritikk, ser det stort sett ut til at velferdsstaten har fungert. Den sosialdemokratiske velferdsmodellen har vist seg sterk. Det skal allikevel ikke glemmes at vi i Norge har hatt mye flaks, og gode økonomiske forutsetninger. Vi lever i et stabilt land som har gitt velferdsstaten grobunn og god tid til å utvikle seg. Det viktigste er at de problemene som måtte eksistere, trekkes frem og debatteres. Bare slik kan det utvikles gode løsninger. Fremtiden er uklar, og den har mange overraskelser, men vi kan regulere mye ved å kartlegge de største utfordringen vi kjenner til og gjøre oss klar til å møte dem. Deretter gjenstår det bare å vente å se.

Kortsvarsoppgaver:

Oppgave 1:

Staten kontrollerer kommunene primært gjennom de statlige overføringene, og reguleringen av kommunens egeninntekter. De statlige overføringene deles inn i øremerkede midler og frie midler. De øremerkede midlene skal gå til et bestemt formål, mens de frie midlene kan disponeres etter kommunens eget ønske. Staten har lagt skattegrensen til 28% i norske kommuner. I våre naboland er det kommunene selv som bestemmer denne grensen. Økonomisk styring blir sett på som den viktigste måten staten styrer kommunene på. Videre er noen av kommunens oppgaver styrt gjennom lovverket. I Norge har kommunene en negativt avgrenset frihet, som betyr at de kan påta seg alle oppgaver som ikke er forbudt eller forbeholdt andre organer gjennom loven. Norske kommuner har derfor stor grad av autonomi gjennom negativt avgrenset frihet, multifunksjonelt arbeidsomfang og egne inntekter som kan disponeres fritt. Staten styrer gjennom å pålegge kommunene oppgaver og bistå med økonomi og kunnskap.

Oppgave 4:

Korporatisme er en samhandlingsform som i stor grad brukes i ulike forhandlings situasjoner. Det forutsetter at staten er tilstede, enten som mekler eller tredjepart. Med korporatisme følger høy grad av institusjonalisering, som vil si at forhandlingene skjer i et lukket rom, med kun de inviterte partene representert. I tillegg er det veldig formelt og bindende for de som deltar. Et eksempel på korporatisme, er lønnsforhandlinger mellom LO og NHO. Et annet eksempel er når politiske spørsmål innenfor et bestemt område bli diskutert i lukket rom med representanter fra direktorater, departementer og interesseorganisasjoner tilstede. Dette har ofte blitt brukt innenfor landbrukssektoren. Deltakerne i slike forhandlinger har ofte like preferanser og verdier til grunn for forhandlingene. Et korporativt system forutsetter i tillegg at det er goder å fordele, for eksempel i form av økonomiske midler. Slike forhandlinger egner seg derfor ikke til drøfting av etiske eller ideelle spørsmål. Fordelen med den korporative samhandlingsformen er at partene i stor grad er med på å påvirke og får god innsikt i saken. På den andre siden er det meget bindende, og kun noen få viktige parter får muligheten til å delta.

Oppgave 5:

I Norge står Stortinget meget sterkt i forhold til regjeringen. Dette forholdet reguleres av den negative parlamentarismen som er oppført i grunnloven. Parlamentarisme ble innført i Norge i 1884, og sier at regjeringen skal utgå fra et flertall i Stortinget. Negativ parlamentarisme, vil si at regjeringen ikke trenger innsettelsesvedtak, men må gå om de får et mistillitsforslag, altså et flertall i Stortinget mot seg. På denne måten har Stortinget stor makt og kontroll. I tillegg har representantene mulighet til å kontrollere regjeringen og statsrådene gjennom hørings – og spørreaktiviteter. Statsrådene er ansvarlige ovenfor Stortinget, er avhengige av deres tillit og pliktige til å informere Stortinget om hva som foregår i departementene. Dette kalles ministeransvarlighet. Kontroll med de ulike saksområdene føres i de ulike komiteene, men de viktigste kontrollfunksjonene ivaretas av kontroll - og konstitusjonskomiteen. Her er alle partiene på Stortinget representert, og det er den eneste komiteen som kan ta opp saker på eget initiativ . Riksrevisjonen har også en viktig kontrollfunksjon, og skal se til at de statlige midlene forvaltes på en riktig og hensiktsmessig måte. Sivilombudsmannen er Stortingets tillitsmann og fører kontroll med den offentlige forvaltningen. Han/hun skal se til at alle behandles rettmessig og at rett til klage ivaretas. Alle kan uttrykke sin misnøye til sivilombudsmannen. Det er altså tydelig at

Stortinget har god kontroll med regjeringen gjennom en rekke viktige kontrollfunksjoner.